

Decàleg de la Renda Bàsica

I Simposi de la Renda Bàsica

(Red Renta Bàsica-Xarxa Renda Bàsica, Barcelona, 8 de Juny de 2001)

- 1) **Definició**
- 2) **El substrat de la proposta**
- 3) **Una breu història al Regne d'Espanya**
- 4) **Una proposta ecumènica**
- 5) **Els dos obstacles de la Renda Bàsica**
- 6) **La justificació normativa**
- 7) **La justificació tècnica**
- 8) **¿Voldria la gent treballar remuneradament?**
- 9) **¿I els immigrants?**
- 10) **Un dret d'existència**

1) DEFINICIÓ

L'organització internacional creada el 1986 per a la promoció de les idees relacionades amb la renda bàsica, el BIEN (Basic Income European Network), defineix la renda bàsica amb aquestes paraules: Una renda bàsica és una renda garantida incondicionalment a tothom de forma individual, sense comprovació de mitjans o del requeriment de voler treballar. Potser, tot i que és més llarga, la següent definició sigui més comprensiva: la renda bàsica és un ingrés pagat per l'estat a cada membre de ple dret de la societat, fins i tot si no vol treballar de manera remunerada, sense prendre en consideració si és ric o pobre o, dit d'una altra manera, independentment de quines puguin ser les altres possibles fonts de renda, i sense que importi amb qui convisqui.

La renda bàsica, segons la definició emprada, és força diferent dels subsidis condicionats propis de l'estat del benestar que coneixem.

2) EL SUBSTRAT DE LA PROPOSTA

Les societats més opulentes i les que no ho són gens generen en un extrem persones extremament riques i, en l'altre, pobres de solemnitat. Aquest fet, que l'*Informe sobre el desenvolupament mundial 2000/2001: lluita contra la pobresa* del Banc Mundial constata, no és conseqüència de cap llei o certesa natural a la qual no seria raonable oposar resistència. La pobresa és una opció social, és el resultat agregat -unes vegades molt mediat i indirecte i unes altres no tant- de decisions que prenen persones -de vegades, molt poques- de carn i ossos, com ara fabricar armes, assegurar a un grup determinat el salari per a tota la vida, condemnar altres grups a la més absoluta inseguretad laboral, permetre a uns quants que acumulin fortunes fantàstiques o assignar una partida dels pressupostos generals a la Casa Reial. Justificables o infames, aquests exemples són opcions socials.

Hi ha pobres en els països pobres i hi ha pobres en els països rics. Allà més i aquí menys, però sempre són molts. La Unió Europea defineix la persona pobre com

aquella que rep uns ingressos inferiors a la meitat de la renda mitjana de l'àrea geogràfica de referència. De la població del Regne d'Espanya, més d'un 20%, és a dir, al voltant de 8 milions de persones, està per sota del llindar o línia de la pobresa. Això vol dir que se sostenen amb menys de 50.000 pessetes el mes, quantitat arrodonida que delimita el llindar de la pobresa. No són pocs, 8 milions. En el cas de la població catalana, el percentatge de població considerada pobra, segons l'indicador de la Unió Europea, és una mica inferior, del 15%, és a dir, unes 900.000 persones.

Els remeis dissenyats per afrontar la pobresa han estat molt diversos. Una distinció que pot ser útil per posar ordre a les diferents propostes és dividir-les en mesures tradicionals indirectes i directes contra la pobresa. Anomenem *mesures tradicionals indirectes contra la pobresa*: el creixement econòmic, la flexibilització del mercat de treball i la reducció de la jornada. Amb *mesures tradicionals directes contra la pobresa* ens referim als subsidis condicionats que coneixem. Potser cal fer un aclariment. L'atur és el principal factor de pobresa en les nostres societats que s'ha assenyalat més repetidament. No és l'únic, però sí el principal. Ateses les condicions de molts contractes laborals, cada vegada pitjors, a la Unió Europea certament pot arribar a passar una cosa que ja es coneix als Estats Units: la pobresa amb treball assalariat (els tristament famosos *working poors*). Per això creiem que queda justificat el fet d'anomenar *mesures indirectes contra la pobresa* els tres remeis assenyalats.

La proposta de la renda bàsica no es limita a ser una "bona proposta contra la pobresa", cosa que, val la pena subratllar-ho, ja podria ser una raó suficient a favor seu. No solament estem en unes societats en què l'atur és important (encara que passem una de les millors fases en comparació amb els darrers quatre o cinc lustres), sinó que la precarietat laboral és molt elevada i el descontentament amb el treball remunerat també està molt estès (causa, com és ben sabut i com remarquen molts autors, de grans ineficàcies laborals i econòmiques). Aquestes tres realitats -pobresa, precarietat i descontentament laboral- formen una part important del substrat de la proposta de la renda bàsica.

3) UNA BREU HISTÒRIA AL REGNE D'ESPANYA

El 1988, la revista *Zona Abierta* va editar un número doble (el 46/47) sobre la renda bàsica, que era la traducció de *Theory and Society*, en què col·laboraven alguns teòrics socials molt destacats com ara Erik Ollin Wright, Jon Elster, Alec Nove, Adam Przeworski, Philippe Van Parijs, Robert Van der Veen, etc. No va tenir gaire repercussió. Alguns anys després, entre 1994 i 1998, algunes revistes (*Viento Sur*, *Papeles de la FIM* i *Mientras Tanto*) van editar un modest nombre d'articles sobre la renda bàsica, fet que tampoc no va tenir gaires conseqüències. És a partir de 1999 quan, amb l'edició d'algun llibre dedicat íntegrament a la qüestió, la proposta social de la renda bàsica comença a tenir una certa repercussió pública (és clar que ben bé 6 o 7 anys abans d'aquell any hi havia persones i alguns col·lectius que defensaven la Renda Bàsica, però socialment era una perfecta desconeguda). Alguns diaris de gran tirada (*El País*, *El Mundo*, *La Gaceta de los Negocios*, a més d'alguns diaris locals), i també alguna prestigiosa revista de molta difusió (*Claves de la Razón Práctica* i *El Viejo Topo*), dediquen alguns articles i entrevistes a la renda bàsica. Un nombre modest de diputats (de diferents partits) han mostrat interès per aquesta proposta. També els sindicats (i algunes de les seves publicacions) han manifestat la seva curiositat per la renda bàsica. El 7 de març va aparèixer al diari *La Vanguardia* que el sindicat

majoritari a Catalunya, CCOO, donava plenament suport a una proposta de Renda Bàsica per a la nostra nació. Així mateix, hi ha associacions d'estudiants que han promogut molts actes per debatre-la, especialment l'Associació d'Estudiants Progressistes (AEP). Alguns grups dispersos es dediquen a defensar-la. Càritas Diocesana, ATTAC i Arrels, associacions prou diferents, estan mostrant un interès creixent per la renda bàsica. L'atenció acadèmica també s'ha accelerat des de l'any 99. Fins i tot alguns importantíssims simposis o congressos acadèmics dediquen un espai, encara que sigui petit, a debatre la renda bàsica. Són casos destacats del que hem afirmat el Simposi Iberoamericà Republicà, el XI Congrés de l'Associació Espanyola d'Ètica i Filosofia Política i la I Trobada entre Humanitats i Ciències Socials. Es tracta de tres importants esdeveniments acadèmics que han tingut lloc l'any 2000 i que han mostrat un interès per la renda bàsica que era completament impensable fa només un parell d'anys. I durant l'any 2001, a més del II Simposi sobre les desigualtats a Catalunya, organitzat per la Fundació Bofill al gener, i de la jornada sobre la Renda Bàsica, organitzada per la UNED a Madrid el passat 29 de març, també hi ha previstos alguns actes acadèmics on la Renda Bàsica tindrà un paper rellevant. El I Simposi de la Renda Bàsica del 8 de juny de 2001, organitzat per l'associació Xarxa Renda Bàsica i realitzat amb el suport de la Fundació Jaume Bofill, el Centre de Cultura Contemporània de Barcelona i el Grup de Recerca en Ètica economicosocial i Epistemologia de les Ciències Socials (GREECS) de la UB, ha marcat una fita importantíssima.

4) UNA PROPOSTA ECUMÈNICA

La proposta de la renda bàsica té una vocació ecumènica. S'han realitzat fonamentacions normatives de la renda bàsica des de teories de la justícia força diferents i, fins i tot, clarament divergents. És clar que si s'han pogut fer les justificacions normatives des de perspectives tan dissemblants i policromes (més endavant posem dos exemples), podem concloure que la renda bàsica és una proposta ecumènica.

Afirmar l'acord o el desacord amb la renda bàsica no informa, per si sol, del pensament polític de qui emet l'opinió. Hi ha partidaris de la renda bàsica que són políticament de dretes, altres que ho són d'esquerres i encara uns altres que són d'extrema esquerra. De qualitat analítica n'hi ha en tots els camps, i de la manca d'aquesta qualitat també. És una proposta social que aspira a reclutar partidaris d'idees polítiques diverses. Ara bé, ni substitueix ni cancel·la la divisió esquerra/dreta.

Hi ha gent que no ho veu així. I considera que la renda bàsica, per si mateixa, és d'esquerres o de dretes. Si realment les coses fossin d'aquesta manera, seria difícil entendre com s'han pogut armar justificacions normatives de la renda bàsica (veure més endavant el punt 6) de caire filosòfic-polític força diferent i, fins i tot, molt oposat. És clar que les motivacions que la gent tingui al darrere a l'hora de proposar la renda bàsica seran força diferents segons la forma de pensar política de cada defensor. I també és cert que una persona de dretes partidària de la renda bàsica l'acompanyarà ben segur d'altres mesures que justificaran les seves simpaties polítiques dretanes. Exactament igual pel que fa a un defensor d'esquerres de la renda bàsica. Malauradament, alguna de la gent (no tota afortunadament) que no entén o no està d'acord amb això, comet errors d'enfocament molt greus. I, en els casos pitjors, converteixen disputes tècniques amb greus "traïcions" que enterboleixen la discussió franca i raonada.

La renda bàsica no és la solució de molts dels problemes socials que les nostres societats tenen plantejades (immigració dels països pobres, divisió sexual del treball, acumulació de grans fortunes, decisions que afecten a centenars de milions de persones que són preses per un petit grup de grandíssimes empreses sense cap control democràtic...). Però seria un bon motiu de crítica a la proposta de la renda bàsica si la seva implantació agreugés un tan sols d'aquests problemes socials. Fins ara, i la proposta de la renda bàsica ja té més de 15 anys de debat intens, ningú ha pogut mostrar convincentment cap d'aquests suposats agreujaments.

5) ELS DOS OBSTACLES DE LA RENDA BÀSICA

La proposta de la renda bàsica sol patir dues resistències intel·lectuals. La primera és de naturalesa ètica o normativa i es pot expressar amb aquesta pregunta: és justa la renda bàsica? I la segona és una resistència intel·lectual exclusivament tècnica, segons la qual es podria tractar d'una bonica idea però completament irrealitzable, i també pot ser exposada interrogativament: la renda bàsica és una quimera? Vèncer la primera resistència no suposa superar la segona. Ara bé, si no se supera la primera resistència, ja no val la pena passar a la següent. Dit d'una altra manera: si no hi ha una bona fonamentació normativa (o ètica, si es vol), ja no cal superar l'estudi tècnic de la seva viabilitat. Partim de la convicció següent: el que és políticament viable depèn en gran manera del que s'ha demostrat que té una justificació ètica. Hi ha un exemple que valdrà. La proposta segons la qual el treball remunerat només hauria d'estar reservat als homes més grans de 30 anys és una possibilitat tècnica possible. La seva justificació ètica fa aigües per totes bandes, tal com la immensa majoria de la ciutadania de les nostres societats no tindria cap dubte a assegurar. Per tant, ja no val la pena passar a l'estudi tècnic. Si una proposta social no supera el sedàs normatiu o ètic, no té cap sentit fer l'estudi tècnic de la viabilitat. La renda bàsica supera totes dues barreres: pot ser justificada normativament i pot ser implantada econòmicament.

6) LA JUSTIFICACIÓ NORMATIVA

El fet que una proposta social tingui un ampli suport social no implica necessàriament que s'acabi aconseguint. Efectivament, hi ha moltes propostes de reformes socials que tenen una forta acceptació popular, però que no es fan efectives perquè les mateixes persones que hi estan interessades no estan disposades a sacrificar temps, esforç o diners per aconseguir-les. Dit això, no és menys cert que per fer possible una àmplia acceptació social de la renda bàsica, aquesta proposta ha de superar ineludiblement almenys un obstacle: el d'aportar bons arguments normatius. Amb una acceptació social majoritària l'èxit no està garantit, però sense aquesta acceptació el fracàs està assegurat.

Hi ha diferents estratègies de fonamentació normativa de la renda bàsica. L'objecció més potent que es podria fer a la renda bàsica no és que materialment fos impossible finançar-la, sinó que fos injusta.

Un parell d'exemples de fonamentació normativa de la renda bàsica serviran. Hi ha altres possibilitats, però aquestes dues tenen l'interès afegit de representar una marcada diferència entre si: 1) una teoria liberal, la libertariana, i 2) la teoria republicana.

La filosofia política libertariana és una de les més importants dels tres últims decennis. El liberalisme assegura que els individus tenen uns drets inviolables i que aquests poden ser reduïts als de propietat. Per a aquesta teoria, tota societat que satisfaci determinats principis és justa. Aquests principis són: 1) el respecte als drets de propietat; 2) el respecte de l'apropiació originària dels recursos externs; i 3) el respecte dels resultats que ocasionin els intercanvis lliurement consentits de serveis i béns. Si ens trobem en una societat que no ha respectat una o més d'aquestes constriccions, llavors s'ha de: 4) procedir a les reparacions que rectifiquin les violacions, al llarg de la història, de què hagin estat objecte els postulats de la teoria. Això vol dir, en altres paraules, que s'ha de retrocedir temporalment per rastrejar les transferències successives fins a poder afirmar o negar si l'adquisició inicial era legítima.

Vegem el nucli d'aquesta teoria de la justícia una mica més de prop. Hi ha tres principis fonamentals en la teoria liberal propietarista. El primer principi és el de les transferències segons el qual qualsevol cosa que hagi estat justament adquirida pot ser transferida lliurement. El segon és el principi d'adquisició inicial justa, és a dir, una explicació sobre com les persones han arribat des de l'inici a tenir totes les coses que poden ser transmeses d'acord amb el primer principi. Finalment, el tercer principi es refereix a la rectificació de la justícia, i proporciona el criteri per actuar sobre el que s'hagi posseït per mitjà d'una adquisició o transferència injusta.

Aquesta teoria de la justícia rebutjaria, considerant amb molt de compte els tres principis que acabem d'apuntar, la rectificació de les circumstàncies que motiven desigualtats de partida. Una de les raons d'aquest rebuig és la coneguda com l'*objecció del "pendent relliscós"*. Segons aquesta argumentació, no hi ha dubte que hi ha desigualtats socials (encara que els autors partidaris d'aquesta teoria solen preferir la paraula *desavantatges a desigualtats*) motivades per diferents circumstàncies. També, segueix l'argumentació, és possible constatar que hi ha nombrosos desavantatges naturals. Hi ha gent molt més intel·ligent que una altra, gent que domina el tracte social, gent que té grans atractius sexuals, etc. Doncs bé, començant per l'intent de rectificació d'alguns dels segurament injustificables desavantatges socials, es continuaria rectificand amb altres desavantatges o desigualtats potser més justificables i es podria acabar intervenint en les desigualtats naturals de manera completament abusiva. L'objecció del "pendent relliscós" continua amb un final terrible: l'adveniment de la planificació centralitzada o d'una intervenció social completament abusiva. El teòric que potser ha argumentat de manera més eloqüent aquesta línia antirectificadora dels desavantatges socials ha estat F. von Hayek a mitjan segle. L'objecció del "pendent relliscós" és una variant de la tesi del risc estipulada per Hirschman, definida d'aquesta manera: "El canvi proposat, encara que pugui ser possiblement desitjat, implica costos o conseqüències inacceptables." On s'ha de posar, al leguen els liberals, el límit que no ens faci (segons l'objecció del "pendent relliscós") anar a parar a escenaris completament indesitjables? L'objecció del "pendent relliscós" és una objecció seriosa contra la intervenció rectificadora de l'Estat.

Ara no ens interessa una discussió sobre els principis en què es recolza la influent teoria liberal propietarista de Nozick, sinó la seva justificació de la renda bàsica. En aparença, pot resultar xocant que una teoria normativa tan contrària a les rectificacions de les circumstàncies socials pugui aportar alguna justificació a la renda bàsica; però H. Steiner, un destacat liberal, ho ha fet. Steiner parteix de la propietat original comuna del planeta Terra. Aquest autor diu que els fruits del treball no han de ser carregats amb impostos, però els de la naturalesa sí. I ho són perquè els recursos naturals no són

inicialment propietat de ningú. Un impost just extreu a les persones el que no tenen un dret just de posseir. Cada persona té un dret absolut, segons el llibertarisme, de fer allò que vulgui d'ell mateix i dels béns dels quals és propietari legítim. Els recursos naturals no són en principi propietat de ningú. És més, totes les persones en tenen un dret igual. Cada persona és el propietari dels béns que legítimament hagi adquirit i no es poden imposar impostos per intentar fer-ne, per exemple, una redistribució. Ara bé, els béns contenen recursos naturals sobre els quals, tal com defineix Steiner, tota persona té un dret moral igual. El fet que es redistribueixi entre tots igualitàriament la part de la renda global que sigui deguda al valor que resulti de la incorporació dels recursos naturals està perfectament d'acord amb els principis llibertaris. Per tant, aquest impost sobre els recursos és just. Encara hi ha dos altres impostos justos per a un llibertarià: sobre les herències i sobre la dotació genètica. Steiner equipara aquestes dues darreres als recursos naturals i han de ser objecte, en conseqüència, de redistribució. Independentment de les dificultats pràctiques per poder taxar, per exemple, la dotació genètica, disposem d'una justificació llibertariana de la renda bàsica. És evident que no es pot redistribuir la naturalesa entre totes les persones, però es pot fer una aproximació que substitueixi aquest impossible repartiment natural. Aquí entra la justificació llibertariana de la renda bàsica. Com que no es poden repartir entre totes les persones els rèdits de la distribució dels recursos naturals, s'ha de substituir per una renda. En paraules de Steiner: "Una renda bàsica compatible amb els principis llibertarians ha de ser universal." Paraules contundents com a colofó a la justificació llibertariana de la renda bàsica.

Durant els darrers anys s'està estenent l'interès per la filosofia política del republicanisme. La filosofia política del republicanisme té antecedents que es remunten a Aristòtil, Ciceró, Maquiavel (el dels *Discursos*), i molts teòrics de la república i la Commonwealth en l'Anglaterra, l'Amèrica del Nord i la França del segle xviii. Aquí no es tracta de fer ni tan sols un resum de les bases del republicanisme sinó de l'interès que té per a la renda bàsica. Però s'ha de deixar ben establert el següent: 1) el republicanisme consisteix en una teoria normativa de la llibertat i de la neutralitat de l'estat democràtic, una teoria normativa rival de la concepció liberal negativa de la llibertat i antagònica de la concepció liberal de la neutralitat de l'estat com a pur respecte de l'*statu quo*, i 2) la proposta de la renda bàsica consisteix en un mitjà per poder elaborar diferents concepcions de la justícia. Apuntarem alguns punts de trobada entre la teoria normativa republicana i la proposta social de la renda bàsica.

El republicanisme, com el liberalisme, és divers. Malgrat aquesta diversitat, però, l'ideari normatiu republicà té un denominador comú: el seu ideal de llibertat definit per oposició a la tirania. Es tracta d'una defensa de la llibertat com a autogovern i com a absència de dominació i alienació. La llibertat entesa com a no-dominació és el que diferencia aquesta filosofia política de qualsevol variant del liberalisme. Tota dominació representa interferència arbitrària, però no tota interferència (precisament el grup de les no arbitràries) representa dominació. La llibertat republicana entén que Josep Maria domina Guifré si i només si té un cert poder sobre Guifré i, en particular, un poder d'interferència arbitràriament fundat. Més concretament, segons Pettit, un destacat teòric de l'ideari normatiu republicà, Josep Maria té poder de dominació sobre Guifré en la mesura que: 1) té capacitat d'interferir, 2) d'una manera arbitrària, i 3) en determinades eleccions que Guifré pugui fer. No tota interferència és necessàriament arbitrària. El republicanisme només s'oposa a aquesta segona. Una interferència arbitrària ho és sempre que estigui controlada per la voluntat de qui interfereix, sense que aquest es vegi forçat a atendre els judicis, les preferències o els interessos de les

persones que pateixen la interferència. Encara que Josep Maria no interfereixi mai en Guifré (perquè aquell és molt benèvol, o perquè Guifré és molt hàbil en l'adulació o per qualsevol altre motiu), hi ha dominació si Josep Maria pot interferir a voluntat. Un amo d'esclaus podia no interferir en la vida d'un determinat esclau pel fet, posem per cas, de ser molt bondadós; però tenia el poder de fer-ho: hi havia, doncs, dominació. La dominació no ha de ser necessàriament absoluta. Josep Maria pot dominar Guifré en un o en diversos àmbits: pot dominar-lo només en la llar, o en el treball, o en l'escola. En canvi, la interferència no arbitrària pressuposa una parigualtat de base entre Josep Maria i Guifré.

La no-dominació, al contrari, és la posició de què gaudeix una persona quan viu en presència d'altres persones i, en virtut d'un disseny social, no n'hi ha cap que la domini. La dominació és independent de la benevolència, de la capacitat d'estratègia del dominat o de qualsevol altra habilitat que desemboqui en la no-interferència del dominador. La no-dominació és un ideal social molt exigent, ja que requereix que aquelles persones capaces d'interferir arbitràriament en la vida d'una altra persona no ho puguin fer. El que interessa ara de la teoria republicana és en què pot veure afavorides les seves exigències normatives una implantació de la renda bàsica, els "punts de trobada" als quals ens referirem unes línies més amunt. El republicanisme, conseqüent amb el seu ideal de llibertat com a no-dominació, està interessat en la independència socioeconòmica de tots els ciutadans. Independent, és a dir, sense dependència de la beneficència o la caritat. Per això, diu el ja citat Pettit: "Si un estat republicà està compromès amb el progrés de la causa de la llibertat com a no-dominació entre els seus ciutadans, no pot deixar d'adoptar una política que promogui la independència socioeconòmica." Efectivament, sense independència socioeconòmica, les meves possibilitats de gaudir de la llibertat com a no-dominació disminueixen, tant pel que fa a l'abast com a la intensitat. La instauració d'una renda bàsica suposaria una independència socioeconòmica molt més gran que l'actual per a una bona part dels ciutadans, precisament per als sectors més susceptibles de dominació en les societats actuals (treballadors assalariats, pobres en general, aturats, dones, etc.).

Amb la instauració de la renda bàsica, la llibertat republicana, llibertat com a no-dominació, eixamplaria les seves possibilitats. En abast: més àmbits de llibertat vetats fins a la mencionada implantació; en intensitat: els àmbits que ja són gaudits es reforçarien. Un cop dit això, s'ha d'afegir per evitar alguna confusió innecessària que el republicanisme estableix uns criteris normatius i, per tant, és conceptualment discriminant (en cas contrari no seria una teoria normativa informativa: una teoria social normativa és informativa si exclou mons possibles com a eticosocialment indesitjables; com més n'exclouï, més informativa serà); però no comporta un receptari de polítiques específiques. Com diu Pettit: "Les decisions sobre les polítiques que cal seguir s'han de determinar segons consideracions empíriques, no menys que filosòfiques." Podem anar una mica més lluny. L'ideal republicà procurarà que les polítiques específiques que proveeixin els ciutadans de determinades necessitats ho facin a través de drets, no a partir de la discrecionalitat d'un govern o d'un grup de funcionaris, posem per cas. Perquè es tracta d'evitar l'establiment d'una altra mena de dominació en la forma de tractar les necessitats ciutadanes. En unes altres paraules: es tracta d'establir alguna garantia constitucional de la provisió d'aquestes necessitats socioeconòmiques. L'existència d'una renda bàsica, garantida constitucionalment, proveiria d'un dret d'existència que afegiria abast i intensitat a la llibertat com a no-dominació.

7) LA JUSTIFICACIÓ TÈCNICA

Al llarg de l'última dècada del darrer segle s'han fet diferents propostes d'implantació d'una renda bàsica. La varietat de propostes és molt gran i afecta tant la quantitat com l'àmbit, i també el finançament. Perquè l'exposició sigui més clara, s'establirà una diferenciació entre cada un d'aquests tres aspectes.

La quantitat. El criteri per establir la quantitat pot ser: tota la població considerada rebrà la mateixa quantitat, o tindrà alguna diferència segons l'edat (fins a la majoria d'edat, la meitat de la quantitat de renda bàsica assignada als adults, per exemple). La quantitat establerta també pot variar molt segons el criteri seleccionat: el llindar de la pobresa, el salari mínim interprofessional o la pensió mitjana, per posar només tres possibles referències. Hi ha propostes que, de manera provisional, proposen quantitats inferiors a aquests criteris. Creiem que la quantitat mínima, almenys per a la població adulta, en qualsevol cas hauria d'estar per damunt del llindar o línia de la pobresa, en la definició establerta per la Unió Europea. En cas contrari, una bona part de les virtuts atribuïdes a la renda bàsica, algunes de les quals ja han estat apuntades aquí, quedarien mutilades si no completament anul·lades.

L'àmbit. Hi ha propostes de finançament per a diferents països i també per a àrees que comprenen un compost de tots ells. Hi ha investigacions publicades i en curs d'almenys les zones o estats següents: el conjunt de la Unió Europea, França, Argentina, Nova Zelanda, Irlanda, Canadà, el Regne Unit, Bèlgica, Brasil, Austràlia i el Regne d'Espanya.

No és ni de bon tros exacte que la renda bàsica només està pensada per a zones o països rics, com ara la Unió Europea. Si bé els desenvolupaments tècnicament més sofisticats s'ubiquen en alguns països rics de la Unió Europea, hi ha propostes que no es poden englobar entre els països rics. És significativa l'explicació que dóna un autor argentí, Lo Vuolo, de la proposta de la renda bàsica no ja per a l'Argentina sinó per a tota l'Amèrica Llatina: "La nostra opinió és que la discussió de la proposta de l'ingrés ciutadà [com aquest autor anomena la renda bàsica] també és pertinent a Amèrica Llatina per les raons següents: 1) la distribució de la riquesa sol ser més regressiva que en els països centrals, 2) la reacció contra la ciutadania social i el desmantellament del tradicional estat del benestar és molt més potent i compta amb un suport més gran que en aquells països, 3) són més evidents els problemes d'exclusió social i els seus efectes en matèria de desocupació i pobresa."

El finançament. Hi ha diverses estratègies per finançar la renda bàsica. Una primera consisteix en una redistribució de la despesa pública. Una segona consisteix en la creació de nous impostos i el canvi d'alguns dels existents. Una tercera estratègia combina les altres dues. I, encara una quarta, preconitza una reforma en profunditat de l'impost sobre les rendes per tal de fer-lo més transparent i que possibiliti el finançament de la renda bàsica.

8) ¿VOLDRIA LA GENT TREBALLAR REMUNERADAMENT?

Per contestar aquesta pregunta valdrà la pena fer esment prèviament d'un parell d'importants temes relacionats. El treball remunerat no és l'únic treball. Comencem per desentrellar algunes confusions. El treball assalariat és un subconjunt del treball

remunerat en el mercat. Hi ha altres treballs remunerats en el mercat que no entren en el grup del treball assalariat, el que fan els autònoms, per exemple. Tot el treball que rep una remuneració a canvi és una forma de treball. Molt important, certament, però només una forma de treball.

Hi ha bones raons per defensar la tipologia següent: 1) treball amb remuneració en el mercat; 2) treball domèstic, i 3) treball voluntari.

El treball amb remuneració en el mercat rep de vegades el nom d'*ocupació*. Més enllà de les paraules, es vol abastar l'activitat que permet accedir a una font de renda, que serà: un salari, si el receptor és una persona amb ocupació dependent d'una altra; un benefici, si el rep una persona propietària de mitjans de producció; i una pensió, si la persona ja s'ha retirat de l'activitat laboral remunerada.

Ara és el torn del segon tipus de treball, el domèstic. Aquesta mena de treball, també anomenat reproductiu o de cura dels altres, té moltes definicions. Malgrat tot, hi ha unes constants en totes les definicions que podem trobar que al·ludeixen a l'activitat feta a la llar, a les tasques d'atenció i cura dels menors i dels ancians de la casa, etc. De totes aquestes, és possible sintetitzar una definició com ara la següent: el treball domèstic és el desenvolupament en la llar per a l'atenció dels altres i la pròpia; comprèn activitats com ara la neteja, la preparació d'aliments, la compra, l'atenció dels menors i dels ancians, i també dels malalts de la família o unitat de convivència.

Queda un altre tipus de treball, el voluntari. Per *treball voluntari* s'ha d'entendre l'ocupació del temps propi en activitats dedicades als altres sense remuneració i que no formen part del treball domèstic. El treball voluntari abasta camps tan diversos com ara els serveis socials, l'assistència sanitària, l'educació, la solidaritat amb la població pobre, la reinserció laboral de presos, l'assessorament a dones maltractades i l'atenció de malalts de sida, entre altres. La motivació per fer un treball voluntari pot ser doble. En primer lloc, la satisfacció personal en l'execució o el desenvolupament de l'activitat. Aquest seria pròpiament un cas d'activitat autotèlica, és a dir, que porta la recompensa en l'activitat mateixa. En segon lloc, la motivació pot ser deguda a la benevolència, entesa com la identificació amb el benestar de la persona o persones que es beneficien del treball voluntari.

Bé, però la pregunta de l'encapçalament d'aquest epígraf roman: ¿Voldria la gent treballar remuneradament amb l'existència d'una renda bàsica? No hi ha la menor base per respondre negativament a la pregunta. Si bé és cert que no disposem de cap experiència de renda bàsica (si exceptuem el cas d'Alaska) que pugui servir d'orientació, sí disposem d'algunes aproximacions que ens podem ajudar a raonar finament. Posarem al menys dues d'aquestes aproximacions: 1) les hores extres, i 2) les jubilacions anticipades.

Molta gent ha fet, i encara fa, hores extres. Per definició, les hores extres són hores treballades un cop acabat l'horari laboral en qüestió. Molta gent (dir tota sempre pot comportar alguna exageració) fa hores extres no perquè no tingui cobertes les necessitats que podríem qualificar de bàsiques. Les fan per poder fer un consum extra. O, simplement, per assolir una mica més de tranquil·litat econòmica. I les hores extres, justament per ser-ho, es realitzen a més a més d'una jornada laboral més o menys esgotadora.

El cas de les jubilacions anticipades. Alguns treballadors que treballen en gran empreses a les qui interessa periòdicament oferir jubilacions anticipades per reduir personal, les accepten (coaccionats o no, ara no és el punt). Un cop s'han (pre)jubilat a una edat molt jove (en alguns casos als 50 anys), molts d'aquests treballadors es dediquen a fer tasques remunerades.

Si molts treballadors fan hores extres i molts (pre)jubilats es dediquen a fer tasques remunerades, ¿què és el que fa pensar que amb una renda bàsica la gent no voldria fer treballs remunerats? Sincerament, res invita a pensar-ho. Una renda bàsica al nivell del llindar de la pobresa, ni que sigui en un primer moment, està per molt per sota de les quantitats de prejubilació o del salari de tots els treballadors que fan hores extres.

9) I ELS IMMIGRANTS?

Diguem-ho de forma provocadora: intentar acabar per mitjà de la renda bàsica amb la pobresa dels països rics motivarà que vinguin més immigrants del Tercer Món. Les reformes socials que valgui la pena de posar en pràctica en els països rics poden tenir arguments favorables o contraris, però té una coherència dubtosa dir “com que els habitants dels països pobres no la tenen...”, no s'ha de posar en pràctica. Un exemple, les dones de l'Afganistan actual viuen en unes condicions terribles. ¿Seria raonable posar en qüestió alguna mesura diguem favorable a les dones de la Unió Europea amb l'argument que les dones de l'Afganistan estan francament malament i que la distància entre ambdues realitats femenines serà encara més gran? Costa d'imaginar. Desitjar i lluitar per accions i reformes públiques que es considerin oportunes per millorar l'existència dels habitants dels països rics -i la renda bàsica és una proposta per afavorir, encara que no únicament, els més pobres d'aquests ciutadans- no implica que hagi de redundar necessàriament en detriment dels habitants dels països pobres. En cap d'aquestes demandes socials en els països rics s'està pendent de com pugui repercutir entre la població dels països pobres. I és molt raonable pensar i actuar d'aquesta manera. Finalment, cal afegir alguna altra cosa més i és aquesta: que les legislacions sobre la immigració dels països pobres, sigui favorable o no l'opinió que es tingui sobre aquestes normatives, depèn d'altres mecanismes que els de la implantació de la renda bàsica. Com ha quedat patent en molts casos desgraciats, els emigrants dels països pobres no tenen gaire coneixement, si és que en tenen algun, de la legislació sobre immigració dels països rics. Quan algú emigra per necessitat, i són molts els testimonis que ho corroboren, ho han deixat ja tot enrere.

Qui voldria fer els treballs especialment desagradables i penosos amb una renda bàsica? És raonable augurar que hi hauria treballs els salaris dels quals tindrien una pressió a l'alça. Dit en l'argot econòmic convencional: es necessitarien més estímuls monetaris per incentivar l'acceptació de determinats treballs. En canvi, els salaris d'altres treballs (més gratificants, de prestigi o simplement autotèlics) patirien una pressió a la baixa. E. O. Wright, segurament el teòric viu de les classes socials que té més prestigi, sosté que si un treballador té garantida una renda bàsica serà més car subornar-lo perquè accepti un treball desagradable i que, en canvi, per acceptar treballs d'índole més gratificant, no es necessitarien gaires estímuls salarials. I sentència: “No s'ha de motivar massa professors de sociologia, per exemple, perquè treballin, ja que el seu treball és intrínsecament agradable.” Wright és professor de sociologia a Wisconsin.

10) UN DRET D'EXISTÈNCIA

Per acabar valdrà una breu reflexió general entorn de quelcom que sembla tan establert, tan permanent, tan inqüestionable que equivocadament es podria suposar que sempre va ser considerat d'aquesta manera. Ens referim al sufragi universal. La idea del sufragi universal, la idea de concedir el vot a tothom, independentment del nivell de renda, o de la suposada excel·lència personal, o de la instrucció, o del gènere, va tenir il·lustres i respectables enemics en la dreta (per raons de principi) i en l'esquerra (per consideracions d'oportunitat política). Aquesta oposició que tan raonable semblava va ser lenta però vigorosament escombrada de l'opinió pública per una idea senzilla i èticament irresistible. És difícil entendre avui la democràcia i la llibertat sense el triomf definitiu del sufragi universal. Tampoc no s'entendrà en el futur -o, almenys, aquesta és una conjectura esperançada- la democràcia i la llibertat sense la renda bàsica, sense la renda ciutadana universal, és a dir, sense la garantia política del dret d'existència econòmica i social a tots els ciutadans pel simple fet de ser-ho. La idea de garantir políticament una subsistència digna als ciutadans d'un país democràtic, pel sol fet de ser ciutadans, és una idea que té una força normativa tan gran que acabarà escombrant totes les consideracions d'oportunitat que se li puguin oposar. I tampoc la incertesa de les conseqüències de la seva implantació és una raó molt potent contra la renda bàsica. Tota gran reforma implica un cert grau d'incertesa, però escudar-se en aquesta inseguretat no és una raó suficient per a no actuar. Si la incertesa fos una raó suficient, la conclusió seria terrible: no ens moguem mai d'on som ara (en realitat no seríem on som ara). La implantació de la renda bàsica té una certesa: els més pobres, tot i que no solament els més pobres, millorarien la seva situació. A falta de major informació és una raó molt apreciable per a actuar. I en tot cas, ¿algun demòcrata es pregunta avui en dia sobre les conseqüències del sufragi universal? Si fossin suposadament dolentes aquestes conseqüències, ¿s'hauria d'abolir el sufragi universal? No es pot entendre a principis del tercer mil·lenni una resposta afirmativa al darrer interrogant.